

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальної та практичної психології

Реєстраційний № _____

Дата здачі _____

**ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЖІНОК ПОДРУЖНИМИ СТОСУНКАМИ В УМОВАХ
СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ (ВІЙНИ)**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
освітньої програми Сімейна психологія
24Мд-ПсихС групи
Свінціцької Марії Миколаївни

Науковий керівник
доцент кафедри соціальної та
практичної психології,
кандидат філософських наук, доцент
Пирог Ганна Володимирівна

Рекомендовано до захисту
рішенням кафедри соціальної та практичної психології
Протокол № ____ від « ____ » _____ 2023 р.
Зав. кафедри _____ Наталія ПОРТНИЦЬКА

м. Житомир – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНІМИ СТОСУНКАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ	5
1.1. Проблема задоволеності подружніми стосунками	9
1.2. Фактори, що впливають на задоволеність подружніми стосунками	17
1.3. Соціальні кризи та їх вплив на задоволеність подружніми стосунками	20
1.4. Задоволеність дружин військових та дружин цивільних чоловіків подружніми стосунками в умовах війни	35
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНІМИ СТОСУНКАМИ.....	39
2.1. Програма дослідження задоволеності жінок подружніми стосунками.....	39
2.2. Методи дослідження задоволеності шлюбом.....	44
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНІМИ СТОСУНКАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ	51
3.1. Особливості задоволеності жінок подружніми стосунками в умовах війни	51
3.1.1. Результати анкетування	51
3.1.2. Задоволеність жінок шлюбом	53
3.1.3. Вивчення сімейної адаптації та згуртованості	60
3.2. Порівняльний аналіз задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців та цивільних чоловіків	61

3.3. Рекомендації для гармонізації сімейних стосунків в умовах війни	64
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	76
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Задоволеність подружніх стосунках в умовах соціальних криз (війни) є важливим аспектом вивчення для інституту сім'ї та потребує додаткового дослідження. Війна залишає за собою певні наслідки на все життя та супроводжує за собою: страх, депресію, нервові зриви, апатію, нав'язливі думки. Сучасні реалії випробовують сім'ї на міцність. Частина сімей роз'єднуються через міграцію, проживають на окупованих територіях, або перебувають в умовах дистантної сім'ї, через участь партнера в бойових діях.

Значний фактор впливу війни на задоволеність подружніх стосунків - це виконання певних сімейних функцій одному з партнерів. Наслідки війни можуть впливати на фактори сімейного життя: порушення виховної функції подружжя, ускладнення подружніх стосунків, напружені стосунки з членами родини, незадоволеність сферами подружнього життя. Розглядаючи порушення у подружніх стосунків, варто звернути увагу на те, як певні порушення впливають на задоволеність подружніми стосунками.

Одним із напрямків роботи психолога є не лише підвищення задоволеності подружніх стосунків, а й оптимізації позитивного клімату в подружніх парах. Для ефективності допомоги спеціалістам потрібно мати чітке уявлення про задоволеність подружніми стосунками, а також визначити вплив соціальних криз на подружні стосунки.

Значний вклад у вивченні впливу соціальних криз на подружні стосунки внесли іноземні психологи, такі як: Р.Кеслер, А.Сонега, І. Броміт, М. Хангіс, С. Нелсон. Результати досліджень американських вчених, таких як: Е. Тік, Х. Канг, Б. Нательсон, С. Механ доводять, що у сім'ях ветеранів війни спостерігалось вдвічі вищий рівень проблем функціонування. Ізраїльські вчені: Д. Корен, Д. Норман, А. Коен, дослідили, що дружини військових мають

гіршу адаптацію, ніж жінки із звичайних родин, оцінюючи подружню сумісність та сімейні відносини.

При вивченні задоволеності подружніх стосунків в умовах соціальних криз варто звертати увагу на певні аспекти, які впливають на задоволеність подружніх стосунків: вплив стресу, адаптації, комунікації; роль соціальної підтримки. В своїх дослідженнях: Н. Акерман розглянув вплив стресу на задоволеність подружніми стосунками розглядається вплив стресу на якість та стабільність подружніх стосунків. Роль соціальної підтримки, яка заключається в позитивному впливу на задоволеність подружніх стосунків, що вивчали в своїх роботах: С. Джонсон, С. Пайвіо. Дослідження Н. О'Рурк про адаптацію та життєстійкість подружніх стосунків дає розуміння, як екстримані умови впливають на задоволеність подружніх стосунків. В своїх роботах: С. Мурай, Дж. Холмес пояснюють про важливість якісної комунікації, що ефективно впливає на рівень задоволеності подружніх стосунків в умовах соціальних криз, що зосереджуються на підтримці, розумінні та взаєморозумінню

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень даної проблеми - тема задоволеності подружніми стосунками недостатньо вивчена. В сімейній психології не існує системного підходу та визначеного характеру подружніх стосунків для діагностики задоволеності подружніми в умовах соціальних криз. Дослідження соціальних криз і їх вплив на подружні стосунки залишаються важливим для суспільства. Важливість вивчення цієї теми можна спостерігати на фоні збільшення розлучень в умовах соціальних криз, в тому числі і під час війни. Для ефективності роботи спеціалістів та поглиблення вивчення даної теми необхідно вивчити нові подружні пари і з'ясувати як вплинула війна на задовільність подружніми стосунками.

Вивчення впливу соціальних криз на подружні стосунки залишається актуальною для психології. Важливим завданням для психолога залишається

проінформувати подружжя про різні сфери подружнього життя та способами підвищення рівня задоволеності подружнього життя.

Об'єкт дослідження: задоволеність подружніми стосунками.

Предмет дослідження: задоволеність жінок (дружин військових та цивільних чоловіків) подружніми стосунками в умовах війни.

Мета дослідження: визначити задоволеність подружніми стосунками дружин військовослужбовців та цивільних чоловіків.

Гіпотеза: в умовах війни рівень задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців нижче, ніж у дружин цивільних чоловіків.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми задоволеності подружніми стосунками та запропонувати теоретичну модель задоволеності жінок (дружин військовослужбовців і дружин цивільних чоловіків) подружніми стосунками в умовах війни.

2. Підібрати методики дослідження рівня задоволеності подружніми стосунками в умовах війни.

3. Емпіричним шляхом визначити рівень задоволеності подружніми стосунками в умовах війни.

4. Розробити практичні рекомендації жінкам щодо покращення задоволеності подружніми стосунками в умовах війни.

Методологічна та теоретична основи: методологічні підходи вивчення подружніх стосунків розглядалися в роботах : С. Бондаренко, В. Горбунова, В. Вишемирський; положення про задоволеність подружніх стосунків (Д. Готман, С.Карансова, М. Маркова, Дж. Фейберг, С. Мармар, Б. Джордан).

Методи та організація дослідження: для реалізації поставлених завдань були використані методи: теоретичні - аналіз науково-психологічної літератури; емпіричні - методика «Рольові очікування і домагання у шлюбі», тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом», опитувальник «Шкала сімейної

адаптації та згуртованості» (FACES- 3 / Тест Д.Х. Олсона); методи математичної статистики.

Вибірка дослідження складає 80 осіб (40 жінок являються дружинами військовослужбовців та 40 жінок - дружини, які мають чоловіків цивільні професії), віком 21-40 років.

Надійність і вірогідність. Надійність та вірогідність дослідження визначається репрезентативністю вибірки, застосування методів дослідження, що відповідають меті та завданням дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження: емпіричне визначення рівня задоволеності подружніми стосунками для дружин військовослужбовців та дружин цивільних чоловіків в умовах війни

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення дослідження задоволеності жінок подружніми стосунками в умовах війни допомагає розробити заходи і практичні рекомендації, які можуть використовуватися в роботі з оптимізацією задоволеності подружніми стосунками в умовах соціальних криз (війни).

Апробація. Результати дослідження апробовано на Всеукраїнській студентській інтернет-конференції «Актуальні проблеми психічного здоров'я» (м. Житомир, 25 травня 2023 р.) та Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта в умовах викликів сьогодення» (16 грудня 2023 р., м. Чернігів).

Публікації. Основний зміст та результати дослідження викладено в 2 публікаціях:

1. Пирог Г., Свінціцька М. Теоретичний аналіз проблеми задоволеності подружніми стосунками. *Актуальні проблеми психічного здоров'я: Збірник наукових праць [за матеріалами Всеукраїнської студентської інтернет-конференції (25 травня 2023 р.)]* / Ред. колегія: К. Гавриловська, Ю. Дем'янчук, І. Загурська, Н. Портницька, І. Тичина. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 176-177.

2. Пирог Г. В., Свінцицька М. М. Задоволеність жінок подружніми стосунками в умовах війни. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м.Чернігів, 16 грудня 2023 р.).* Чернігів, 2023. *(подано до публікації)*

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури 72 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінки, з них 75 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЗАДОВОЛЕНOSTІ ПОДРУЖНІМИ СТОСУНКАМИ

Висновки до розділу 1

Теоретико-методологічний аналіз наукової з вивчення проблеми задоволеності подружніми стосунками в умовах соціальних криз (війни) можна зробити висновок:

- Задоволеність подружніми стосунками є важливим показником сімейного добробуту і щастя. Це стан емоційного і психологічного комфорту, коли партнери відчують задоволення рівню своїх стосунків, спілкування та спільної діяльності.

- Подружні стосунки включають різні аспекти, такі як емоційна зв'язаність, інтимна близькість, співробітництво, спілкування та конфлікти. Задоволеність подружніми стосунками залежить від якості цих аспектів і їх взаємодії.

- Різні теоретичні підходи, такі як теорія прикладного партнерства, теорія обміну ресурсами, теорія прикладної соціалізації, досліджують фактори, які впливають на задоволеність подружніми стосунками. Ці фактори включають взаємну підтримку, комунікацію, рівень конфліктів, розподіл ролей та те- Важливим аспектом вивчення задоволеності подружніми стосунками є контекст, в якому вони відбуваються. Умови соціальної кризи, наприклад, війни або пандемії, можуть впливати на задоволеність подружніми стосунками шляхом зміни внутрішньосімейного функціонування, рівня стресу та підтримки.

- В умовах соціальних криз (війни) подружні пари повинні шукати способи взаємної підтримки, спільного прийняття рішень та зміцнення комунікації. Розуміння унікальних викликів, які виникають в кожній з цих сфер, може допомогти сім'ям зберегти їхні стосунки, зберігаючи взаємне розуміння та любов навіть у найскладніших обставинах.

- Задоволеність подружніми стосунками складається з шести сфер подружнього життя: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, соціальна активність, емоційно-терапевтична, зовнішня привабливість.

- У дружин військовослужбів нижчий рівень задоволеності з шести сфер подружнього життя: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, соціальна активність, емоційно-терапевтична, зовнішня привабливість, причиною яких може бути: мобілізація, переважна відсутність партнера, зміни в зовнішньому вигляді та розрив сімейних структур.

- У дружин чоловіків цивільних професій можна відслідкувати низькі показники за господарчою та професійною сферами, у зв'язку з економічною нестабільністю та зміною або відсутністю робочого місця.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНІМИ СТОСУНКАМИ

Висновки до розділу 2

Аналіз методів та методик вивчення рівня задоволеності подружніми стосунками, які дають можливість зробити певні висновки:

1. Для вивчення соціально-демографічні та інші особливості вибірки використовувалася авторська анкета.

2. Для емпіричного дослідження задоволеності подружніми стосунками використовувалися: авторська анкета, методика «Рольові очікування і домагання у шлюбі»

3. Для дослідження рівня сімейної адаптації та згуртованості використовувався тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом», «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES- 3 / Тест Д.Х. Олсона).

4. Обробка результатів передбачала кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

5. Дотримання послідовності етапів дослідження та використаних методик надає змогу вивчити всі складові теоретичної моделі задоволеності подружніх стосунків дружин військовослужбовців/чоловіків цивільних професій в умовах війни, дозволяє ефективно здійснити процедуру дослідження, отримати інформацію про досліджуваний феномен, а саме задоволеність подружніми стосунками дружин військовослужбовців/чоловіків цивільних професій.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНИМИ СТОСУНКАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Особливості задоволеності жінок подружніми стосунками в умовах війни

3.1.1. Результати анкетування

В даному розділі представлені результати дослідження задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців та дружин чоловіків цивільних професій.

Результати дослідження за допомогою авторської анкети представлені в таблиці 3.1. та 3.2.

Таблиця 3.1.

Результати анкетування авторської анкети про рівень задоволеності подружніх стосунків

Дружини військово- службовців (21-30 років)	Дружини військово- службовців (31-40 років)		Дружини чоловіків цивільних професій (21- 30 років)	Дружини чоловіків цивільних професій (31- 40 років)
22.5% -знизився 13%-без змін, 12.5% - покращився	16.5%- знизився, 16.5%-без змін, 15% - покращився	Стан стосунків	33%- знизився, 10%-без змін, 22.5%- покращився	7.5% - знизилися, 22.5%-без змін, 20% - покращився
12.5%-так 37.5% -ні	7.5% - так 42.5% -ні	Наявність достатньої підтримки	30% -так 70% -ні	30%-так 70% - ні

Отже, за результатами авторської анкети про рівень задоволеності подружніх стосунків, можна зробити висновок, що:

1. В більшості випадків серед дружин цивільних чоловіків - стосунки покращилися (22.5%), або залишилися на тому ж рівні (50% цивільних чоловіків);

2. Серед дружин військовослужбовців - якість подружніх стосунків знизилася (60%);

3. Серед більшості опитуваних дружин, чоловіки яких мали досвід в бойових діях, стосунки також погіршилися, проте, є випадки де якість стосунків зросла (25%), або залишилася не змінною (10%);

4. Серед опитуваних жінок, тривалість шлюбу не впливає на рівень задоволеності подружніх стосунків.

Таблиця 3.2.

Результати анкетування авторської анкети професійної сфери

Дружини військово- службовців (21-30 років)	Дружини військово- службовців (31-40 років)		Дружини чоловіків цивільних професій (21- 30 років)	Дружини чоловіків цивільних професій (31- 40 років)
43%	37.5%	Статус в бойових діях	0%	0%
7.5%	42.5%	Наявність бойового досвіду (АТО)	0%	0%

Отже, за допомогою авторської анкети, ми визначили, що:

1. 80.5% військовослужбовців перебувають в бойових діях;
2. 50% всіх військовослужбовців попередньо мали досвід в АТО.

3.1.2. Задоволеність жінок подружніми стосунками

Результати дослідження в залежності від всієї вибірки за допомогою методики «Задоволеність шлюбом» представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Задоволеність шлюбом

	Дружини військово- службовців (21-30)	Дружини військово- службовці в (31-40)	Дружини чоловіків цивільних професій (21-30)	Дружини чоловіків цивільних професій (21-30)
«Неблагополучні»	3,75%	0%	2,5%	1,25%
«Перехідні»	11,25%	11.25%	7.5%	6.25%
«Благополучні»	5%	5%	3,75%	3,75%
«Дуже благополучні»	5%	8.75%	11.25%	13.75%

Отже, за результатами дослідження даного дослідження можна зробити висновок, що серед 80 кореспонденток є:

- 7.5% «неблагополучних» (низький рівень задоволеності подружніми стосунками) сімей: 3,75% - це дружини військовослужбовців 21-30 років, 2,5% - дружини чоловіків цивільних професій (21-30), 1,25% - дружина, у котрої чоловік має цивільну професію (31-40);

- 36.25% «перехідні» (середній рівень задоволеності подружніми стосунками) сім'ї: 6.25%- дружини чоловіків цивільних професій (31-40), 7.5% - дружини чоловіків цивільних професій (21-30), 11.25% - дружини військовослужбовців 21-30 років, 11.25% - дружини військовослужбовців 31-40 років;

- 17.5% «благополучні» (високий рівень задоволеності подружніми стосунками) сім'ї: 3,75% - дружини чоловіків цивільних професій (31-40),

3,75% - дружини чоловіків цивільних професій (21-30),

5% - це дружини військовослужбовців (21-30 років), 5% - це дружини військовослужбовців (31-40 років);

- 38.75% «дуже благополучні» (дуже високий рівень задоволеності подружніми стосунками): 13.75% - дружини чоловіків цивільних професій (31-40), 11.25% - дружини чоловіків цивільних професій (21-30), 5% - це дружини військовослужбовців (21-30 років), 8.75% - це дружини військовослужбовців (31-40 років).

Враховуючи результати результати всієї вибірки, важливо побачити співвідношення двох категорій опитуваних: дружини військовослужбовців та дружини чоловіків цивільних професій, результати представлені в таблиці 3.4

Таблиця 3.4

**Порівняльна таблиця задоволеності шлюбом дружин
військовослужбовців та дружин чоловіків цивільних**

Дружини військово-службовців	Порівняльний аналіз	Дружини чоловіків цивільних професій
7.5 %	Неблагополучні	7,5%
45%	Перехідні	27.5%
20%	Благополучні	15%
27.5%	Дуже благополучні	50%

Отже, за даними долідження, можна зробити висновок, що:

- кількість «неблагополучних» сімей однакова в обох категоріях опитуваних;

- серед «перехідних»: 45% опитаних у військовослужбовців та 27.5% у дружин цивільних професій;

- серед «благополучних»: 20% дружин військовослужбовців та 15% чоловіків цивільних професій;

- серед «дуже благополучних»: 27.5% дружин військовослужбовців та 50% чоловіків цивільних професій.

Результати задоволеності різних сфер подружнього життя відносно всієї вибірки 3.5.

Таблиця 3.5

Рольові очікування і домагання у шлюбі

	Дружини військовослужбовців	Дружини чоловіків цивільних професій
Інтимно-сексуальна	6,25% - високий рівень, 15% - середній рівень, 28.75% - низький рівень	12.5%- високий рівень, 25% - середній рівень, 12.5%- низький рівень
Побутово-господарська сфери	5% - високий рівень, 32.5% - середній рівень, 12.5% - низький рівень	12.5% - високий рівень, 23.75% - середній рівень, 13.75% - низький рівень
Батьківсько-виховна сфера	7.5% - високий рівень, 22.5% - середній рівень, 20% - низький рівень	13.75% - високий рівень, 21.25% - середній рівень, 15% - низький рівень
Професійні інтереси партнера	2.5% - високий рівень, 15% - середній рівень, 30% - низький рівень	12.5% - високий рівень, 25% - середній рівень, 12,5% - низький рівень
Емоційно - терапевтична сфера	5% - високий рівень, 13.75% - середній рівень, 31.25% - низький рівень	13.75% - високий рівень, 22.5% - середній рівень, 13.75% - низький рівень
Зовнішня привабливість	3.75% - високий рівень, 15% - середній рівень, 31.25% - низький рівень	12.5% - високий рівень, 23.75% - середній рівень, 13.75% - низький рівень

Отже, по результатам методики “Рольові очікування та домагання у шлюбі”, можна розглянути 6 сфер сімейного життя у 4 категоріях опитуваних жінок.

Результати опитуваних дружин дозволяють зрозуміти, що:

1. Задоволеність інтимно-сексуальної шкали має такі результати:

- дружини військовослужбовців (21-30 років): опитуваних - 3.75% - високий рівень задоволеності, 6.25% - опитуваних дружин мають рівень задоволеністю на середньому рівні та 15% - низький рівень задоволеності інтимно-сексуальними стосунками;

- дружини військовослужбовців (31-40 років): 2.5% мають високий рівень задоволеності, 8.75% - середній рівень задоволеності, 13.75% - низький рівень задоволеності

- дружини чоловіків цивільних професій (21-30 років): 6.25% - мають високий рівень задоволеності, 13.75% - середній рівень, 5% - низький рівень задоволеності.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% - високий рівень задоволеності, 11.25% - середній рівень, 7.5% - низький рівень.

- дружини чоловіків, які мали бойовий досвід (АТО): 2.5% мають високий рівень, 7.5% - середній рівень, 15% - низький рівень.

2. Важливість побутово-господарської сфери:

- дружини військовослужбовців (21-30 років): 1.25% має високий рівень, 7.5% - середній рівень, 16.25% - низький рівень.

- дружини військовослужбовців (31-40 років): 1.25% має високий рівень,

12.5% - середній рівень, 11.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (21-30 років): 6.25% - високий рівень, 11.25% - середній рівень, 6.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% - високий рівень, - середній рівень, 7.5% - низький рівень.

- дружини чоловіків, які мали бойовий досвід (АТО): 2.5% мають високий рівень, 12.5% - середній рівень, 10% - низький рівень.

3.Батьківсько-виховна сфера:

- дружини військовослужбовців (21-30 років): 2.5% мають високий рівень, 7.5% - середній рівень, 15% - низький рівень.

- дружини військовослужбовців (31-40 років): 2.5% мають високий рівень, 7.5% - середній рівень, 15% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% мають високий рівень, 12.5% - середній рівень, 6.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 7.5% мають високий рівень, 8.75% - середній рівень, 8.75% - низький рівень.

- дружини чоловіків, які мали бойовий досвід (АТО): 2.5% мають високий рівень, 7.5% - середній рівень, 15% - низький рівень.

4.Професійні інтереси партнера:

- дружини військовослужбовців (21-30 років): 1.25% має високий рівень, 5% - середній рівень, 18.75% - низький рівень.

- дружини військовослужбовців (31-40 років): 1.25% має високий рівень, 12.5% - середній рівень, 11.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% мають високий рівень, 12.5% - середній рівень, 6.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% мають високий рівень, 12.5% - середній рівень, 6.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків, які мали бойовий досвід (АТО): 1.25% мають високий рівень, 5% - середній рівень, 18.75% - низький рівень.

5.Емоційно-терапевтична сфера:

- дружини військовослужбовців (21-30 років): 1.25% мають високий рівень, 5% - середній рівень, 18.75% - низький рівень.

- дружини військовослужбовців (31-40 років): 3.75% мають високий рівень, 8.75% - середній рівень, 12.5% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 2.5% мають високий рівень, 10% - середній рівень, 6.25% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 7.5% мають високий рівень, 10% - середній рівень, 7.5% - низький рівень.

- дружини чоловіків, які мали бойовий досвід (АТО): 2.5% мають високий рівень, 10% - середній рівень, 12.5% - низький рівень.

6.Зовнішня привабливість:

- дружини військовослужбовців (21-30 років): 1.25% має високий рівень, 5% - середній рівень, 18.75% - низький рівень.

- дружини військовослужбовців (31-40 років): 2.5% мають високий рівень, 10% - середній рівень, 12.5% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% мають високий рівень, 13.75% - середній рівень, 5% - низький рівень.

- дружини чоловіків цивільних професій (31-40 років): 6.25% мають високий рівень, 13.75% - середній рівень, 5% - низький рівень.

- дружини чоловіків, які мали бойовий досвід (АТО): 2.5% мають високий рівень, 10% - середній рівень, 12.5% - низький рівень.

Отже, за допомогою проведеної методикою, можна зробити висновок, що:

1.соціальна криза (в даному випадку, війна) негативно впливає на всі сфери подружнього життя;

2.дружини військовослужбовців мають зазвичай низький та середній рівень задоволеності різних сфер подружнього життя.

3.бойовий досвід (АТО), у партнера, ніяк не впливає на рівень задоволеності подружніх стосунків.

Отже, в межах даного дослідження також варто розглянути порівняльні результати в межах всієї вибірки.

Порівняльний аналіз задоволеності подружнього життя

	Дружини військовослужбовців	Дружини чоловіків цивільних професій
Інтимно-сексуальна	12.5% - високий рівень, 30% - середній рівень, 57.5% - низький рівень	25%- високий рівень, 50% - середній рівень, 25%- низький рівень
Побутово-господарська сфери	10% - високий рівень, 65% - середній рівень, 25% - низький рівень	25% - високий рівень, 47.5% - середній рівень, 27.5% - низький рівень
Батьківсько-виховна сфера	15% - високий рівень, 45% - середній рівень, 40% - низький рівень	27.5% - високий рівень, 42.5% - середній рівень, 30% - низький рівень
Професійні інтереси партнера	7.5% - високий рівень, 41% - середній рівень, 41.5% - низький рівень	25% - високий рівень, 50% - середній рівень, 25% - низький рівень
Емоційно - терапевтична сфера	10% - високий рівень, 27.5% - середній рівень, 62.5% - низький рівень	27.5% - високий рівень, 45% - середній рівень, 27.5% - низький рівень
Зовнішня привабливість	7.5% - високий рівень, 30% - середній рівень, 62.5% - низький рівень	25% - високий рівень, 47.5% - середній рівень, 27.5% - низький рівень

Отже, за результатами порівняльного аналізу задоволеності сферами подружнього життя, можна зробити висновок:

1. результати задоволеності подружніми стосунками в інтимно-сексуальній сфері:

- дружини військовослужбовців: 12.5% - високий рівень, 30% - середній рівень, 57.5% - низький рівень;

- дружини чоловіків цивільних професій: 25%- високий рівень, 50% - середній рівень, 25%- низький рівень ;

2. результати задоволеності подружніми стосунками в побутово-господарській сфері:

- дружини військовослужбовців: 10% - високий рівень, 65% - середній рівень, 25% - низький рівень;

- дружини чоловіків цивільних професій: 25% - високий рівень, 47.5% - середній рівень, 27.5% - низький рівень;

3. результати задоволеності подружніми стосунками в батьківсько-виховній сфері:

- дружини військовослужбовців: 15% - високий рівень, 45% - середній рівень, 0% - низький рівень;

- дружини чоловіків цивільних професій: 27.5% - високий рівень, 42.5% - середній рівень, 27.5% - низький рівень;

4. результати задоволеності подружніми стосунками в професійній сфері:

- дружини військовослужбовців: 7.5% - високий рівень, 41% - середній рівень, 41.5% - низький рівень;

- дружини чоловіків цивільних професій: 25% - високий рівень, 50% - середній рівень, 25% - низький рівень

5. результати задоволеності подружніми стосунками в емоційно-терапевтичній сфері:

- дружини військовослужбовців: 10% - високий рівень, 27.5% - середній рівень, 62.5% - низький рівень;

- дружини чоловіків цивільних професій: 27.5% - високий рівень, 45% - середній рівень, 27.5% - низький рівень.

6. результати задоволеності подружніми стосунками в сфер зовнішньої привабливості:

- дружини військовослужбовців: 7.5% - високий рівень, 30% - середній рівень, 62.5% - низький рівень;

- дружини чоловіків цивільних професій: 25% - високий рівень, 47.5% -

середній рівень, 27.5% - низький рівень.

Отже, за даними порівняльного дослідження задоволеності сферами подружнього життя, можна зробити висновок, що у всіх сферах подружнього життя дружини чоловіків цивільних професій мають вищий рівень задоволеності.

3.1.3. Вивчення сімейної адаптації та згуртованості

Тест Д.Х. Олсона FACES- 3 призначений для оцінки сімейної структури, включаючи в себе три важливих параметра сімейної поведінки: згуртованість, адаптація та комунікація.

Згідно результатів опитувальника «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES- 3 / Тест Д.Х. Олсона):

-30% мають високий рівень згуртованості, 50% - середній рівень згуртованості, 20% - низький рівень згуртованості;

- 20% мають високий рівень адаптації, 50% - середній рівень адаптації, 30% - низький рівень адаптації.

Результати дослідження за допомогою методики «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES- 3 / Тест Д.Х. Олсона) представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.7

Сімейна адаптація та згуртованість

	Дружини військовослуж- бовців (21-30років)	Дружини військовослуж- бовців (31-40років)	Дружини цивільних чоловіків (21- 30років)	Дружини цивільних чоловіків (31- 40років)
Шкала сімейної адаптації				
низький	12.5%	16.5%	1,25%	0%
середній	6,25%	8.25%	12.5%	12,5%
високий	6,25%	7.5%	11,25%	12,5%

Шкала сімейної згуртованості				
низький	8,75%	7,5%	5%	2,5%
середній	12,5%	11,25%	13,75%	12,5%
високий	3,75%	6,25%	6,25%	10%

Отже, за даними дослідження варто розглянути порівняльний аналіз сімейної адаптації та згуртованості між результатами дружин військовослужбовців та дружин чоловіків цивільних професій.

Таблиця 3.8

Порівняльний аналіз сімейної адаптації та згуртованості

Дружини військовослужбовців		Дружини цивільних чоловіків
Низький рівень - 58%	Сімейна адаптація	Низький рівень - 2.5%
Середній рівень - 28%		Середній - 50%
Високий рівень - 14%		Високий - 47.5%
Низький рівень - 32.5%	Сімейна згуртованість	Низький рівень - 15%
Середній рівень - 47.5%		Середній рівень - 43.5%
Високий рівень - 20%		Високий рівень - 35.5%

Отже, за допомогою порівняльної таблиці сімейної адаптації та згуртованості ми можемо зробити висновок, що:

- в категорії сімейної адаптації:
 - дружини військовослужбовців: низький рівень - 58%, середній рівень - 28%, високий рівень - 14%;
 - дружини цивільних чоловіків: низький рівень - 2.5%, середній - 50%, високий - 47.5%.
- В категорії сімейної згуртованості:
 - дружини військовослужбовців: низький рівень - 32.5%, середній рівень - 47.5%, високий рівень - 20%,
 - дружини цивільних чоловіків: низький рівень - 15%,

середній - 43.5%, високий - 35.5%.

Отже, за допомогою результатів дослідження ми підтвердили теоретичну модель та гіпотезу дослідження про те, що в умовах війни рівень задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців нижче, ніж у дружин цивільних чоловіків. За допомогою інформаційної анкети ми з'ясували, що загальна задоволеність в стосунках дружин, які перебувають у стосунках з військовослужбовцями - нижчий.

За результатами дослідження 6 сфер подружніх стосунків: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, професійні інтереси, емоційно-терапевтична та зовнішня привабливість - дружини військових мають більшість низький та середній рівень задоволеність сферами подружніх стосунків, в той момент, як дружини чоловіків цивільних професій - високий та середній.

За шкалою сімейної адаптації, високий рівень мають 23.75% дружин цивільних чоловіків мають високий рівень та 13.75% дружин військовослужбовців. Середній рівень сімейної адаптації мають: 15% дружин військовослужбовців та 32.5% дружин чоловіків цивільних професій. В категорії низького рівня сімейної адаптації: 21.25% - це дружини військовослужбовців та 1.25% - дружина чоловіка цивільної професії. За результатами сімейної згуртованості маємо: 23.75% - низький рівень (16.25% - дружини військовослужбовців та 7.5% дружини чоловіків цивільних професій). Середній рівень сімейної згуртованості має 50% опитуваних дружин (23.75% - дружини військовослужбовців та 26.25% - дружини чоловіків цивільних професій). Високий рівень згуртованості мають 26.5% опитуваних дружин (10% - дружини військовослужбовців та 16.25% - дружини чоловіків).

Варто зауважити, що результати дослідження задоволеності шлюбом мають такі результати: 7.5% неблагополучних сімей, 36.25% перехідні сім'ї, 17.5% благополучних сімей, 38.75% - дуже благополучні сім'ї.

3.2 Порівняльний аналіз задоволеності подружніми стосунками дружин військових та цивільних чоловіків

Узагальнені результати емпіричного дослідження представлені та показують, що рівень задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців нижчий, ніж у дружин чоловіків цивільних професій.

Таблиця 3.9

Результати дослідження задоволеності подружніх стосунків в умовах війни (за теоретичною моделлю)

УМОВИ ВІЙНИ		
		
Задоволеність подружніми стосунками		
<i>Дружини військовослужбовців</i> (переважна відсутність партнера)		<i>Дружини чоловіків цивільних професій</i> (переважна присутність партнера)
12.5% - високий рівень, 30% - середній рівень, 57.5% - низький рівень	Господарчо- побутова	25%- високий рівень, 50% - середній рівень, 25%- низький рівень
7.5% - високий рівень, 30% - середній рівень, 62.5% - низький рівень	Зовнішня привабливість	25% - високий рівень, 47.5% - середній рівень, 27.5% - низький рівень
10 % - високий рівень, 27.5% - середній рівень, 62.5% - низький рівень	Емоційна підтримка	27.5% - високий рівень, 45% - середній рівень, 27.5% - низький рівень
12,5% - високий рівень, 30 % - середній рівень, 57.5% - низький рівень	Сексуальні стосунки	25%- високий рівень, 50% - середній рівень, 25%- низький рівень

15 % - високий рівень, 22.5% - середній рівень, 20% - низький рівень	Батьківські обов'язки	27.5% - високий рівень, 42.5% - середній рівень, 30% - низький рівень
7.5 % - високий рівень, 30% - середній рівень, 62.5% - низький рівень	Професійна сфера	25% - високий рівень, 50% - середній рівень, 25% - низький рівень

Для статичного визначення значущості професії партнера у задоволеності подружніми стосунками було використано t-критерій Ст'юдента.

Результати статистичних відмінностей між показниками задоволеності подружніми стосунками представлені в таблиці 3.10

Таблиця 3.10

Статистичні відмінності задоволеності задоволеності подружніх стосунків (t-критерій Ст'юдента)

№	Показники	T- критерій	$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
1	Задоволеність шлюбом	0.7	1.99	2.64

Отже, за результатами емпіричного дослідження задоволеності шлюбом, коефіцієнт 0.7 не знаходиться в зоні значущості. Теоретична модель та гіпотезу про те, що рівень задоволеності подружніх стосунків у дружин військовослужбовців нижчий, ніж дружин чоловіків цивільних професій - не підтверджується.

Результати статистичних відмінностей між показниками задоволеності дружин подружніх стосунків в 6 сферах подружнього життя представлені в таблиці 3.11

Таблиця 3.11

Статистичні відмінності задоволеності задоволеності подружніх стосунків в 6 сферах подружнього життя (t-критерій Ст'юдента)

№	Показники	T-критерій	$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
1	Господарчо-побутова	2.7	1.99	2.64
2	Зовнішня привабливість	3.7	1.99	2.64
3	Сексуальні стосунки	3.2	1.99	2.64
4	Емоційна підтримка	3.2	1.99	2.64
5	Батьківські обов'язки	3.5	1.99	2.64
6	Професійна сфера	3.6	1.99	2.64

Отже, за результатами емпіричного дослідження задоволеності подружніх стосунків по 6 сферах:

показник господарчо-побутової отримає результат $t=2.7$ та знаходиться в зоні значущості;

- зовнішня привабливість має результат $t = 3.7$ та знаходиться в зоні значущості;

- сексуальна та емоційна сфери отримали результат $t=3.2$ та знаходяться в зоні значущості;

- коефіцієнт батьківської сфери та сімейної адаптації мають результат: $t=3.5$ та знаходиться в зоні значущості;

- результат статистичної відмінності професійної сфери $t=3.6$ та знаходиться в зоні значущості.

Отже, за даними результатами емпіричного дослідження задоволеності подружніх стосунків по 6 сферах, теоретична модель та гіпотезу про те, що рівень задоволеності подружніх стосунків у дружин військовослужбовців нижчий, ніж дружин чоловіків цивільних професій - підтверджується.

Результати статистичних відмінностей між показниками сімейної адаптації та сімейної згуртованості представлені в таблиці 3.12

Таблиця 3.12

Результати статистичних відмінностей між показниками сімейної адаптації та сімейної згуртованості

№	Показники	T-критерій	$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
1	Сімейна адаптація	3.5	1.99	3.5
2	Сімейна згуртованість	0.7	1.99	2.64

Отже, за даними емпіричного дослідження сімейної адаптації та сімейної згуртованості, можна зробити висновок, що:

- коефіцієнт сімейної адаптації має результат: $t=3.5$ та знаходиться в зоні значущості;
- коефіцієнт з сімейної згуртованості мають результат $t=0.7$ та знаходяться в зоні не значущості.

Отже, за результатами емпіричного дослідження сімейної адаптації, частково підтверджується теоретична модель та гіпотезу про те, що рівень задоволеності подружніх стосунків у дружин військовослужбовців нижчий, ніж дружин чоловіків цивільних професій.

Отже, за даними емпіричного дослідження та виявлення статистичної значущості можна зробити висновок, що:

- показник господарчо-побутової отримає результат $t=2.7$ та знаходиться в зоні значущості;
- зовнішня привабливість має результат $t = 3.7$ та знаходиться в зоні значущості;
- сексуальна та емоційна сфери отримали результат $t=3.2$ та знаходяться в зоні значущості;
- коефіцієнт батьківської сфери та сімейної адаптації мають результат: $t=3.5$ та знаходиться в зоні значущості;

- результат статистичної відмінності професійної сфери $t=3.6$ та знаходиться в зоні значущості;

Отже, за даними емпіричного дослідження ми частково підтверджуємо теоретичну модель та гіпотезу дослідження про те, що у дружин військовослужбовців рівень задоволеності подружніми стосунками нижчий, ніж у дружин чоловіків цивільних професій. Результати статистичної відмінності за критерієм Ст'юдента задоволеністю 6 сферами подружніх стосунків та сімейною адаптацією показали, що середні значення двох досліджуваних груп знаходяться в зоні значущості, що і означає статистично значущі різниці між досліджуваними групами, а результат задоволеності шлюбом та сімейної згуртованості свідчить про відсутність статистичної значущої різниці між дружинами військовослужбовців а дружинами чоловіків цивільних професій.

3.3. Рекомендації для гармонізації сімейних стосунків в умовах війни

В умовах соціальних криз (війни), аналіз низького рівня задоволеності подружніх стосунків набуває особливої важливості, оскільки війна має ряд наслідків, які несуть значний вплив на психологічний стан подружніх партнерів, що і веде до зниження задоволеності подружніх стосунків. У нашому дослідженні, ми спрямовуємо увагу на розкриття унікальних факторів, які визначають динаміку відносин під час війни та встановлення стратегії рекомендацій та тренінгу для оптимізації подружніх стосунків в умовах війни.

Завдання даного дослідження висвітлити проблему низької задоволеності подружніми стосунками в умовах війни та надати конкретні рекомендації для оптимізації подружніх стосунків в умовах війни та розробити тренінгові заходи, які можуть допомогти дружинам адаптуватися та зберігати стабільність в умовах соціальних криз (війни). Це дослідження вносить свій внесок у розуміння та розв'язання проблем подружніх відносин в умовах

соціальних криз (війни), розглядаючи їх з психологічного та соціального погляду.

Рекомендації дружинам військовослужбовців для оптимізації подружнього життя в умовах війни.

Оптимізація подружніх стосунків для дружин військовослужбовців може вимагати особливого підходу, враховуючи унікальні виклики та особливості цієї ситуації. Ось кілька рекомендацій для дружин військовослужбовців:

1.Розуміння та підтримка: поглиблене розуміння особливостей служби в армії, включаючи тривалі періоди відсутності та особливості психологічного стресу, може створити більше розуміння та підтримки в подружніх стосунках.

2.Ефективна комунікація: розвивайте навички ефективної комунікації. Чіткість та відкритість у спілкуванні є ключовими для вирішення будь-яких питань чи непорозумінь..

3.Планування часу разом: забезпечте час для якісного спілкування та проведення часу разом. Це може допомогти зміцнити зв'язок та зменшити відчуття відокремленості.

4.Підтримка інших дружин: піклуйтеся та підтримуйте інших дружин військовослужбовців. Створення спільності може надати підтримку та розуміння в подібних ситуаціях.

5.Гнучкість та адаптація: будьте гнучкими та готовими до адаптації до змін у розкладі чи життєвих обставинах. Готовність адаптуватися може допомогти зменшити стрес.

6.Спільні цілі: створіть спільні цілі та плани на майбутнє. Спільна перспектива може об'єднати вас та зміцнити ваші відносини [19] .

Рекомендації дружинам чоловіків цивільних професій для оптимізації подружнього життя в умовах війни:

1.Емпатія та розуміння: постарайтеся розуміти вимоги та особливості роботи свого чоловіка. Виявляйте емпатію та підтримку у важкі моменти.

2. Ефективне спілкування: розвивайте вміння ефективного спілкування. Чітка комунікація є ключовою для розуміння і вирішення будь-яких питань.
3. Визначення спільних цілей: спільно визначте цілі та плани для вашої родини. Спільні цілі можуть створити відчуття спільності та розвивати партнерство.
4. Підтримка кар'єри: підтримуйте свого чоловіка в його кар'єрних зусиллях. Ваша підтримка може стати важливою допомогою в досягненні ним професійних цілей.
5. Ритуали та традиції: розвивайте ритуали та традиції в сім'ї. Вони можуть стати способом зміцнення зв'язку та створення позитивних спогадів.
6. Фізична та емоційна безпека: створіть у вашому домі атмосферу фізичної та емоційної безпеки. Це важливо для комфорту та розкриття партнерами своїх почуттів.
7. Розвиток особистості: продовжуйте розвивати свою особистість та самовдосконалення. Задоволені та задоволені індивіди створюють більш здорові та щасливі відносини.
8. Гнучкість та адаптація: будьте гнучкими та готовими до адаптації до змін. Збереження готовності до змін може полегшити перехідні періоди.
9. Психологічна підтримка: звертайте увагу на психологічне благополуччя свого партнера та, у разі необхідності, розглядайте можливість консультування або підтримки.

Для успішного закріплення рекомендацій для оптимізації подружніх стосунків, розуміння впливу війни на задоволеність подружніх стосунків, що являється базою для створення гармонійних подружніх стосунків - доцільно було розвинути ефективних комунікативних навичок та вміння використання різноманітних форм, технік та навичок для гармонізації подружніх стосунків, був розроблений тренінг.

Завдання тренінгу:

- розвивати ефективні комунікаційні навички;

- надавати стратегії подолання стресу та складнощів віддалених періодів;
- сприяти зміцненню емоційної зв'язаності та підтримки.

Основні методи та техніки:

- лекції та презентації: для надання теоретичної бази.
- групові вправи: для практичного застосування навичок.
- рольові гри: для моделювання реальних ситуацій.
- дискусії та обговорення: для обміну досвідом та взаємопідтримки.

В ході тренінгу учасники навчаються:

- ефективно комунікувати в умовах стресу та віддаленості;
- розрізняти та виражати емоції;
- спільно планувати та приймати рішення;
- справлятися із стресом та тривожністю.

Учасники тренінгу: дружини цивільних чоловіків та дружини військовослужбовців.

Організація занять. заняття проводяться з періодичністю 1 раз на тиждень.

Учасники групових занять: дружини військовослужбовців/ дружини чоловіків цивільних професій та їх партнери:

1 етап - заняття з дружинами, для розвитку навичок емоційної підтримки та ефективного спілкування.

2 етап - заняття в парах для вивчення потреб своїх партнерів та обговорення варіанту розвитку стосунків.

Результати Програми:

- збільшення рівня розуміння та підтримки між партнерами;
- отримання навичок ефективної комунікації та стрес-менеджменту;
- зміцнення емоційної зв'язаності в сім'ї.

Структура заняття:

1. Заняття розпочинаються з вправ для встановлення сприятливої атмосфери для спілкування, встановлення емоційно-позитивного контакту між учасниками тренінгової групи.

2. На першому занятті встановлюються ряд правил взаємодії для сприятливої атмосфери, свободи спілкування та дотримання даних правил впродовж всього тренінгу.

3. Основна частина тренінгу представлена вправами, проблемними ситуаціями, що спрямовані на розв'язання основних завдань програми. Змістовні вправи основної частини містять обов'язкову рефлексію.

4. Закінчення занять відбувається підсумком та саморефлексією. Саморефлексія допомагає закріпити позитивні емоції у учасників.

Результат програми: зміцнення емоційного зв'язку, покращення комунікації, зниження рівня стресу, посилення партнерського співробітництва, створення спільних цілей.

Таблиця 3.13

План тренінгу

№	Тема, мета заняття	Зміст заняття
1	"Розкриття та встановлення зв'язку" Мета: забезпечити можливість учасникам познайомитися та встановити перший контакт, створити відкрите та довірливе середовище для подальшої роботи	"Коло розмови" (20 хв)
		"Емоційна мапа" (30 хв)
		"Парне розкриття" (25 хв)
2	"Розвиток емоційної підтримки та розуміння потреб" Мета: навчання учасниць навичкам емоційної підтримки та розуміння потреб своїх партнерів	"Емоційний лист" (20 хв)
		"Спільна гра: розпізнавання потреб" (30 хв)
		"Поділ побажань та страхів" (25 хв)
3	"Ефективна комунікація та розв'язання конфліктів" Мета: навчити учасниць ефективно спілкуватися та вирішувати конфлікти	"Рольова гра: сімейний конфлікт" (20 хв)
		"Створення сімейного кодексу" (25 хв)

	в подружніх стосунках.	"Комунікаційні вправи в парах" (30 хв)
4	"Спільне планування та партнерства" Мета: оптимізація спільного планування та розвитку відносин у подружжі.	"Визначення спільних цілей" (20 хв):
		"Поділ відповідальностей" (30 хв)
		"Спільний календар" (25 хв)
5	"Закріплення та Підсумок" Мета: підбиття підсумків тренінгу та забезпечення учасниць інструментами для подальшого розвитку їх подружніх стосунків.	"Відгуки та рефлексія" (30 хв)
		"Індивідуальні плани дій"(20хв)
		"Спільна підсумкова діяльність" (20 хв)

Висновки до розділу 3

На основі результатів емпіричного дослідження рівня задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців та дружин чоловіків цивільних професій в умовах війни можна зробити наступні висновки:

1. За результатами авторської анкети було визначено рівень задоволеності подружніх стосунків, наявність зниження задоволеності подружніх стосунків з початку повномасштабного вторгнення. Дружини чоловіків цивільних професій, у яких знизився рівень стосунків становить 27.5%, залишилися незмінними - 50%, погіршилися - 22.5%. У дружини військовослужбовців: 60% опитуваних мають зниження у якості стосунків, у 32.5% кореспонденток - стосунки не помітили змін у стосунках, а підвищення задоволеності подружніми стосунками спостерігається у 7.5% опитуваних кореспонденток.

2. Аналіз результатів методики « Рольові очікування та домагання у шлюбі» показав, що у 6 сферах подружнього життя: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, професійні інтереси, емоційно-терапевтична та зовнішня привабливість - у дружин військовослужбовців переважає низький та середній рівень, а дружини чоловіків цивільних професій - високий та середній.

3. Результати дослідження задоволеністю шлюбом у дружин цивільних чоловіків та дружин військовослужбовців показують, що кількість неблагополучних сімей однакова. У категорії перехідних сімей переважають сім'ї військовослужбовців, в результаті 22.5%, а дружини чоловіків цивільних професій - 13.75%. Категорія «благополучних сімей» має 17.5% опитуваних дружин, з них це: 7,5 % - це дружини чоловіків цивільних професій, а 10% - це дружини військовослужбовців. Щодо результатів останнього рівня сімей (дуже благополучні), можна отримати наступні дані: 25% опитуваних - це дружини чоловіків цивільних професій та 13,75% - це дружини військовослужбовців.

4. Результати дослідження сімейної адаптації та сімейної згуртованості за опитувальником «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES- 3 / Тест Д.Х. Олсона) свідчать, що за шкалою сімейної адаптації, високий рівень мають 23.75% дружин цивільних чоловіків мають високий рівень та 13.75% дружин військовослужбовців. Середній рівень сімейної адаптації мають: 15% дружин військовослужбовців та 32.5% дружин чоловіків цивільних професій. В категорії низького рівня сімейної адаптації: 21.25% - це дружини військовослужбовців та 1.25% - дружина чоловіка цивільної професії. За результатами сімейної згуртованості маємо: 23.75% - низький рівень (16.25% - дружини військовослужбовців та 7.5% дружини чоловіків цивільних професій). Середній рівень сімейної згуртованості має 50% опитуваних дружин (23.75% - дружини військовослужбовців та 26.25% - дружини чоловіків цивільних професій). Високий рівень згуртованості мають 26.5%

опитуваних дружин (10% - дружини військовослужбовців та 16.25% -дружини чоловіків).

Результати емпіричного дослідження підтвердили теоретичну модель та гіпотезу і дають змогу зробити висновок, що в умовах війни рівень задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців нижче, ніж у дружин цивільних чоловіків. У дружин, які перебувають у шлюбі з цивільними чоловіками переважає високий та середній рівень задоволеності стосунками. Серед результатів дружин військовослужбовців переважають низький та середній рівень задоволеності.

Результати статичного визначення значущості професії партнера у задоволеності подружніми стосунками було використано t-критерій Ст'юдента. Результати задоволеності 6 сферами подружніх стосунків та сімейною адаптацією показали, що середні значення двох досліджуваних груп знаходяться в зоні значущості, що і означає статистично значущі різниці між досліджуваними групами, але результат задоволеності шлюбом та сімейної згуртованості свідчить про відсутність статистичної значущої різниці між дружинами військовослужбовців а дружинами чоловіків цивільних професій.

6.Для оптимізації подружніх стосунків запропоновані рекомендації та тренінг, що складається з двох занять для дружин та 2 спільних заняття для пар. Запропонований тренінг спрямований на розвиток ключових аспектів відносин та створення позитивного та підтримуючого клімату в парі. Кожне заняття спрямоване на конкретні аспекти, що сприяють оптимізації подружніх стосунків.

Отже, результати імперичного дослідження щаствово підтвердили теоретичну модель та гіпотезу, що допомагає нам зробити висновок про те, що рівень задоволеності подружніх стосунків у дружин військовослужбовців нижчий, ніж у дружин чоловіків цивільних професій.

ВИСНОВКИ

Проведено дослідження рівня задоволеності подружніми стосунками дружин військовослужбовців та дружин чоловіків цивільних професій, що дозволяє зробити ряд висновків:

1. Теоретичний аналіз вивчення рівня задоволеності подружніми стосунками в умовах соціальних криз (війни) вказує, що подружні стосунки - це внормовано-соціальні стосунки, що забезпечує особистісну трансформацію та взаємне пристосування, яке спрямовується на спільну діяльність та виконання завдань шлюбу. На рівень задоволеності подружніми стосунками впливають певні фактори: цикл сім'ї, мотиви для створення подружніх стосунків, стать людини, соціально-демографічна характеристика, компліментарність подружньої пари та соціальні кризи. Подружні стосунки та задоволеність подружніми стосунками складаються з різних сфер: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, професійні інтереси, емоційно-терапевтична та зовнішня привабливість, також важлива сімейна адаптація та сімейна згуртованість.

Вплив соціальних криз на шлюб може бути різним та залежить від різноманітних факторів та може мати різні наслідки. Ми припускаємо, що війна як соціальна криза негативно впливає на задоволеність подружніми стосунками, особливо серед сімей військовослужбовців.

2. На основі теоретико-методологічного аналізу було розроблено теоретичну модель впливу соціальних криз (війни) на рівень задоволеності подружніми стосунками, які мають ряд факторів, що впливають на загальну задоволеність подружніми стосунками. Даними факторами є: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, соціальна активність, емоційно-терапевтична, зовнішня привабливість.

3. З метою вивчення задоволеності подружніми стосунками були використані емпіричні методи: авторська анкета, методика «Рольові

очікування і домагання у шлюбі», тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом», опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES- 3 / Тест Д.Х. Олсона).

В ході дослідження було виявлено, що у значної частини кореспонденток (34.5%) задоволеність подружніми стосунками знизилася, з них: 19.5% - це дружини військовослужбовців та 15% - це дружини чоловіків цивільних професій. Значна частина дружин військовослужбовців мають низький або середній рівень задоволеності шлюбом та мають низький або середній рівень сімейної адаптації та згуртованості. Проте, дружин чоловіків цивільних професій не мають такого яскравого зниження задоволеності подружніми стосунками, також, більшість з даної категорії опитуваних мають високий та середній рівень задоволеності подружніми стосунками, сімейної адаптації та сімейної згуртованості. Результати статистичних відмінностей між показниками (t-критерій Стьюдента) задоволеності подружніми стосунками можна зробити висновок, що у господарчо-побутової сфери, зовнішня привабливість, сексуальній сфері, емоційна підтримка, батьківська сфера, професійна сфера та сімейною адаптацією знаходяться у зоні значущості, отже їх показники мають статистично значущі різниці між досліджуваними групами, а результат задоволеності шлюбом та сімейної згуртованості свідчить про відсутність статистичної значущої різниці між дружинами військовослужбовців а дружинами чоловіків цивільних професій.

4. Було розроблено рекомендації та тренінг щодо оптимізації подружніх стосунків та розроблені практичні рекомендації дружинам для покращення взаємин із партнером.

Таким чином, висунута гіпотеза про те, що в умовах війни рівень задоволеності подружніми стосунками у дружин військовослужбовців нижче, ніж у дружин цивільних чоловіків, частково підтвердилася.

Проведене дослідження є аналізом окремих сфер задоволеності подружніми стосунками дружин в умовах війни і не претендує на повне

розкриття даної проблематики. Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у детальному вивченні задоволеності/ не задоволеності окремих сфер подружнього життя: інтимно-сексуальна, господарсько-побутова, батьківсько-виховна, професійні інтереси, емоційно-терапевтична та зовнішня привабливість, також важлива сімейна адаптація та сімейна згуртованість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій. Київ: МАУП, 2001. 96 с.
2. Вишемирський В.С. Вплив соціально-економічних характеристик сім'ї на показники ролі в родині взаємодії та сімейного благополуччя подружжя. Херсон: ПП, 2006 р. 351 с.
3. Головаха Е. І. Психологія людського взаєморозуміння. Київ : Політвидав України, 2009. 189 с.
4. Горбаль І. С. Відчуття суб'єктивного благополуччя як передумова та втілення психологічного здоров'я особистості. *Науковий вісник Львівського держ. ун-ту*. 2012. Вип. 2. С.293-303.
5. Горбунова В. В. Відчуття психологічного благополуччя та задоволеності сімейними стосунками: параметри аналізу. Житомир, 2021. С. 184-186.
6. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 186 с.
7. Журавльова Н. Ю. Особливості вторинної травматизації у дружин ветеранів війни: орієнтири психологічної допомоги. *Актуальні проблеми психології*. 2018. № 3. С. 124–153.
8. Ісайкіна. О. Д. Побут і дозвілля міського населення України в повоєнний період: автореф.дис. канд. псих. наук Київ, 2006.
9. Карсканова С.В. Опитувальник "Шкали психологічного благополуччя". *Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний освітньо-методичний журнал*. 2011. С.1-9.
10. Кашлюк Ю. Основні чинники, які впливають на психологічне благополуччя особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 34. С. 170–186.
11. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: навч. Посіб. Київ: Главник, 2006. Кн. 1. 128 с.

12. Козира П.В., Феноменологія психологічної дезадаптації у співробітників МВС України-учасників в АТО // *American Scientific Journal*. 2016. № 8(8). С. 40-46.
13. Кокун О. М. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців, які отримали бойові фізичні та психічні. Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 19. Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 146–52.
14. Котлова Л. О., Саух І. Д. Психологічні чинники задоволення шлюбом на різних етапах подружнього життя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Психологічні науки"*. 2019. Випуск 1. С. 223-228.
15. .Корольчук М. С. Психологія сімейних взаємин. Київ: Ніка–центр, 2011. 296 с.
16. Кучманіч І. М. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 208 с.
17. Кравець В. П. Психологія сімейного життя: Навч. пос. Част. I. Тернопіль, 2015. 696 с.
18. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. 304 с.
19. Маркова М. В., Козира П. В. Постстресові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін: аналіз проблеми. *Медична психологія*. 2015. С. 8–13.
20. Маркова М. В., Козира П. В. Фрустрація, психологічний захист та долаюча поведінка в генезі постстресової дезадаптації у співробітників МВС України – учасників АТО. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23, вип. 3(84). С. 128–129
21. Маркова М.В., Росінський Г.С. Порушення здоров'я сім'ї демобілізованих військовослужбовців-учасників АТО: психопатологічний, психологічний, психосоціальний і сімейний виміри проблеми. *Український вісник психоневрології*. 2018. Том 26, випуск 1 (94). С. 78 – 82

22. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги: методичні рекомендації. Миколаїв: Іліон, 2016. 224с.

23. Музика О.Л. Курсові роботи з психології. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Франка, 2007. 65 с.24.

24. Пирог Г. В., Свінціцька М. М. Задоволеність жінок подружніми стосунками в умовах війни. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр* (Чернігів, 16 грудня 2023 р). Research Europe, 2023. С. 264-267.

25. Пирог Г. В., Удод С. Ю. Вплив комунікації в сім'ях військовослужбовців та адаптація в родинях військових під час воєнних дій в Україні та США. *Science and innovation of modern world : Proceedings of the 9th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House (London, 18-20.05.2023). London, United Kingdom. 2023. Pp. 417-422.

26. Пирог Г. В., Шмиглюк О. Г., Горбачук Ю. О. Особливості психологічних станів учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3, Т. 2. С. 130-134.

27. Пирог Г., Свінціцька М. Теоретичний аналіз проблеми задоволеності подружніми стосунками. *Актуальні проблеми психічного здоров'я: Збірник наукових праць [за матеріалами Всеукраїнської студентської інтернет-конференції (25 травня 2023 р.)]*. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 176-177.

28. Пирог Г.В, Горнович Ю. Особливості зв'язку прив'язаності та задоволеності партнерськими стосунками в юнацькому та зрілому віці. *Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету*. Випуск 15. Житомир, 2022. С. 27-30

29. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї: навч. посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с

30. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Лазос Г. П. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020. 178 с.

31. Тімченко О. В., Кравченко К. О., & Ширококов Ю. М. Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців–учасників антитерористичної операції : монографія. Київ, 2017.

32. Ткаченко В. Є. Зміст і узгодженість цінностей подружжя як чинник благополуччя шлюбу. Вісник Одеського національного університету : зб. наук. праць. 2009. Т. 14. Вип. 6. С. 104–108

33. Ткаченко В. Є. Соціально-психологічні умови благополуччя подружніх відносин. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 27. С. 111-120

34. Федоренко Р. Аналіз впливу психосексуальної привабливості партнерів на задоволеність шлюбом на різних стадіях подружнього життя. Луцьк: Психологія: реальність і перспективи. 2020. С. 215-220. .

35. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. Та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с.

36. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І. Психологія молоді сім'ї: монографія. Вид. 2-ге, доповн. та змін. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 392 с.

37. Хавула Р. М. Психологічні особливості подружньої сумісності. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педуніверситету імені Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2012. Вип. 3. С. 258–267

38. Шевчук Ю.С. Подружжя сумісність сучасних сімейних пар: теоретичний аспект. Рівне: Психологія: реальність і перспективи. 2013. Вип. 1. С. 128–131. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2013_1_48 (дата звернення: 28.12.2018).

39. Шпилевська А.А. Статеврольова диференціація як фактор задоволеності подружжя шлюбом. Дніпропетровськ: Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія». 2014. Т. 22. Вип. 20. С. 97–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdupp_2014_22_20_15 (дата звернення: 28.12.2018).

40. Ackerman N. Strength of Family Therapy: New York: Brunner Mazel. 1982. 460 с.

41. Arthur R. Psychiatric Syndromes in Prisoner of War and Concentration Camp Survivors: New York, 1982. p. 99–174

42. Atkins D.C. Using multilevel models to analyze couple and family treatment data: Basic and advanced issues. New York: Washington Journal of Family Psychology. 2005. p. 98-110.

43. Barelds D. P. Self and partner personality in intimate relationships. New York: European Journal of Personality. 2005. p. 501-518

44. Belsky J., Hsieh K.H. Patterns of marital change during the early childhood years: Parent personality, coparenting, and division-of-labor correlates. New York: Journal of Family Psychology. 1998. p. 511-528

45. Botwin M.D., Buss D.M., Shackelford T.K. Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. Washington: American Psychological Association. 1997. P. 107-136

46. Bouchard G., Lussier Y., Sabourin S. Personality and marital adjustment: Utility of the five-factor model of personality. Washington: American Psychological Association. 1999. P. 651-660

47. Dekel R., Levinstein Y., Siegel A., Fridkin S., Svetlitzky V. Secondary traumatization of partners of war veterans. New York: The role of boundary ambiguity. 2016, p. 63–71

48. Francisković T, Stevanović A, Jelusić I, Roganović B, Klarić M, Grković J. Secondary traumatization of wives of war veterans with posttraumatic stress disorder. 2007, P. 177-184.

49. Gottman J. *The Relationship Cure: A 5 Step Guide to Strengthening Your Marriage, Family, and Friendships*: Harmony Books. New York. 2002
50. Hoppen T.H., Morina N. The prevalence of PTSD and major depression in the global population of adult war survivors: A meta-analytically informed estimate in absolute numbers. *Eur. J. Psychotraumatol.* 2019
51. Jordan B. K., Marmar C. R., Fairbank J. A. . *Problems in families of male Vietnam veterans with posttraumatic stress disorder.* *J. Consult. Clin. Psychol.*—1992. Vol. 60 (6). P. 916–926\
52. Jordan B.K., Marmar C.R., Fairbank J.A., Schlenger W.E., Kulka R.A., Hough R.L., Weiss D.S. *Problems in families of male Vietnam veterans with posttraumatic stress disorder.* *J Consult Clin Psychol.* 1992 p. 916-26
53. Johnson S., Paivio S. *Emotionally Focused Couple Therapy with Trauma Survivors: Strengthening Attachment Bonds*: New York ,The Guilford Press, 2005. p.57
54. Kang H.K., Natelson B.H., Mahan C.M., Lee K.Y., Murphy F.M. Post-Traumatic Stress Disorder and Chronic Fatigue Syndrome-like Illness among Gulf War Veterans: A Population-Based Survey of 30,000 Veterans. *Am. J. Epidemiol.* 2003; p.15
55. Kessler R.C., Sonnega A., Bromet E., Hughes M., Nelson C.B. Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Arch. Gen. Psychiatry.* 1995; p 1048–1060 p.
56. Kimhi S., Doron H. *Conscripted without Induction Order: Wives of Former Combat Veterans with PTSD Speak.* *Psychology* 2013. Vol.4, No.3, 189-195
57. Koić E., Francišković T., Mužinić-Masle L.. Chronic Pain and Secondary Traumatization in Wives of Croatian War Veterans Treated for Post Traumatic Stress Disorder, 2002. P. 295–306.
58. Koren D., Norman D., Cohen A., Berman J., Klein E.M. Increased PTSD Risk with Combat-Related Injury: A Matched Comparison Study of Injured and

Uninjured Soldiers Experiencing the Same Combat Events. *Am. J. Psychiatry*. 2005. pp 276–282

59. Klaric M., Kvesic A., Mandic V., Petrov B., Franciskovic T. Secondary traumatisation and systemic traumatic stress. *Psychiatr Danub*. 2013; pp 29–36.

60. Klarić M, Frančišković T, Obrdalj E., Petrić D, Britvić D, Zovko N. Psychiatric and health impact of primary and secondary traumatization in wives of veterans with posttraumatic stress disorder. *Psychiatr Danub*. 2012. P.280 – 286.

61. McFarlane A.C. The Long-Term Costs of Traumatic Stress: Intertwined Physical and Psychological Consequences. *World Psychiatry*. 2010. pp 3–10.

62. Murray S.L., Holmes J.G., & Griffin D.W. The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships S.L. Murray, J.G. Holmes, & D.W. Griffin // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 70, 1996. – P. 79-98

63. Ogińska-Bulik N., Juczyński Z. Consequences of experienced negative life events—Posttraumatic stress disorder symptoms and posttraumatic growth. *Psychiatry*. 2012; pp 1–10.

64. O'Rourke N. Cognitive adaptation and women's adjustment to conjugal Bereavement: *Journal of Women and Aging*. 2004. P. 87-104.

65. Reiss D. *The Family's construction of reality*.-Cambridge, Mass: Harvard University press, 1981

66. Snyder D. Baucom D. "The Impact of War on Intimate Relationships: Theoretical Perspectives and Preliminary Findings" *American Journal of Family Therapy*, 2003. p.179

67. Sue J. *Hold Me Tight: Seven Conversations for a Lifetime of Love*. New York, Family and Relationships. 2014, 145p.

68. Solomon Z *JOURNAL ARTICLE Marital Relations and Combat Stress Reaction: The Wives' Perspective* Zahava Solomon, Mark Waysman, Ruth Belkin, Gaby Levy,.

69. Solomon Z., Waysman M., Levy G., Fried B., Mikulincer M., Benbenishty R., Florian V., Bleich A. From front line to home front: a study of secondary traumatization. *Fam Process*. 1992 p; v. 31(3). P. 289-302.

70. Trail T. (https://www.rand.org/about/people/t/trail_thomas_e.html) The Impact of Deployments on Military Marriages

71. Tick E. War and the Soul: Healing Our Nation's Veterans from Post-Traumatic Stress Disorder" Quest Books Wheaton: Quest Books, 2005. p. 27-52 69. Vasterling J. and Martz E. Intimate Relationships in the Shadow of Traumatic Brain Injury *Journal of Women's Health*, 2017

72. Walsh F. A family resilience framework: innovative practice applications. *Vol. 51, No. 2. 2002. P. 130-137.*